

FILOSOFIENS ANDRE BEGYNNELSE

OVERSETTELSE AV UTDRAK FRA MARTIN HEIDEGGERS *BEITRÄGE ZUR PHILOSOPHIE (VOM EREIGNIS)*

Av Espen Dyrnes Stabell & Hilde Vinje

Den her oversatte tekst er hentet fra det som gjerne omtales som Heideggers andre hovedverk etter *Væren og tid*, nemlig *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*.¹ Verket ble utgitt posthumt i 1989, på det som ville vært Heideggers 100-årsdag.

Beiträge zur Philosophie (heretter omtalt som *Bidrag*) er intet mindre enn et forsøk på å fremstille filosofiens «andre begynnelse». Den første fant sted i antikkens greske filosofi, og ender ifølge Heidegger med sytten- og attenhundretallets systemfilosofi (Kant og den tyske idealismen), og motreaksjonen mot denne, her særlig Nietzsches filosofi.

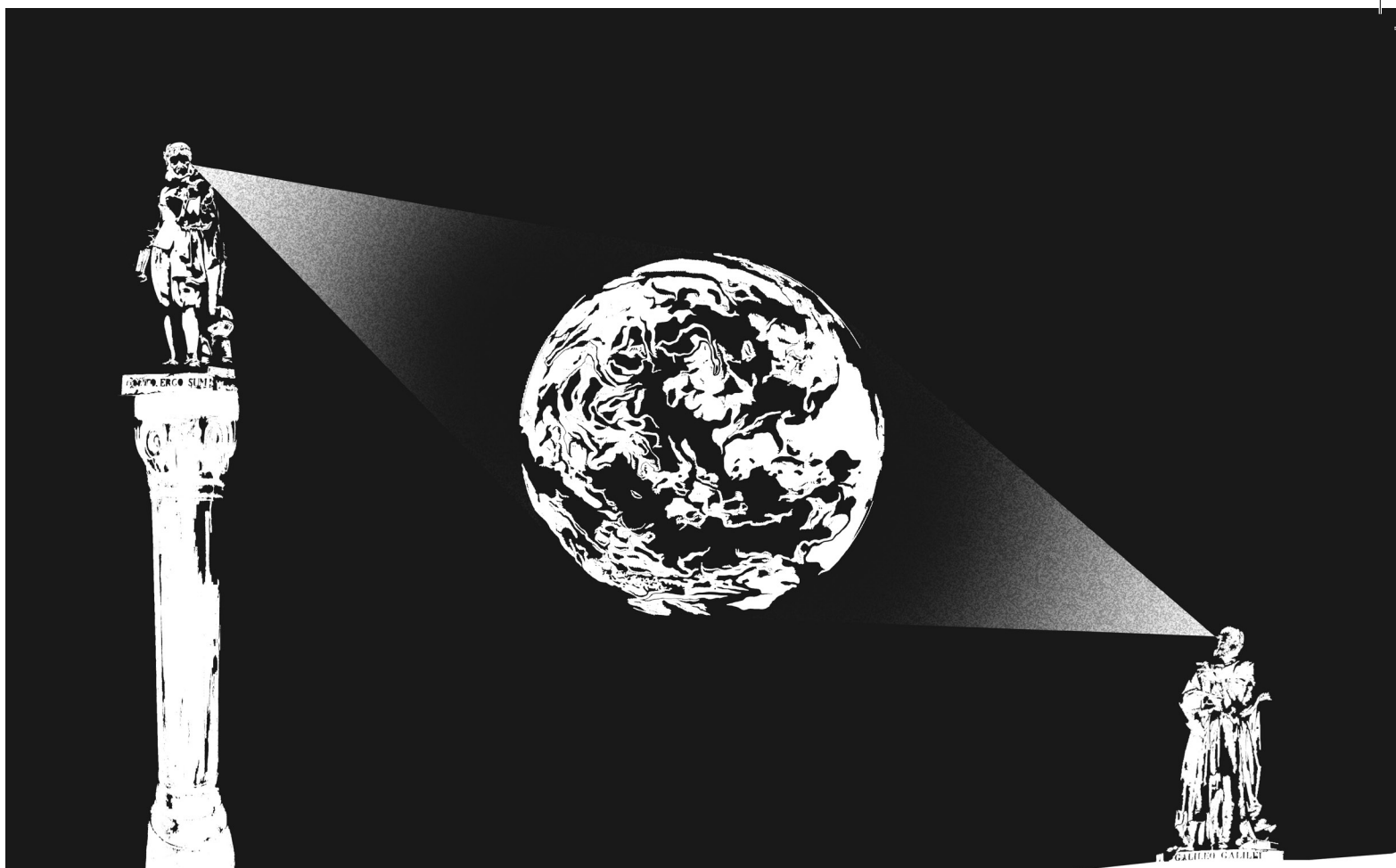
«Systemenes tid er forbi», skriver Heidegger i *Bidrag*. «Tiden for oppbyggingen av det værendes vesensgestalt fra Værens² sannhet er ennå ikke kommet» (Heidegger 1989:5, vår oversettelse). «Oppbyggingen» skal ifølge Heidegger komme i stand gjennom en filosofi som ikke lenger forsøker å legge under seg og oppnå full (teoretisk og praktisk) kontroll over væren og språket, men som *lytter* til disse og lar dem fremtre i sin egen rett. Det sentrale begrepet i så måte er det enigmatisk *Ereignis*, «tildragelse». Begrepet signaliserer at den andre begynnelsen kommer i stand gjennom det som allerede er, altså gjennom det som er gitt oss ved den første begynnelsen. Det dreier seg ikke om et bidrag til filosofiens fremskritt; bidragene er til værens filosofiske belysning, de skal bidra til å øke vår oppmerksomhet overfor det som er, det som har vært, og det som skal komme. Den nye filosofien er en *historisk* «besinnelse», en bevissthet om det som utgjør vårt opphav – det «tilskikkede» (*geschichtliche*) eller «tilskikkelsen» (*das Geschick*) – men samtidig en spørrende oppmerksomhet, en tenkning som ikke søker endelige svar, men spør på en vei, en tankegang, «gjennom hvilken det hittil fordekte område til Værens vesing [*Wesung*] blir gjennomgått og først således belyst og nådd i sin mest egne tildragelseskarakter» (Heidegger 1989:3, vår oversettelse).

La deg ikke avskrekke, kjære leser, du er ikke den eneste som finner dette uforståelig. Heideggers notorisk gjenstridige og idiosynkratiske uttrykksmåte er kjent for å lede selv de klokeste hoder inn i total forvirring, til og med sinne. Teksten du her får servert i norsk oversettelse som «Filosofi og verdensanskuelse», inneholder imidlertid passasjer som er skrevet i et langt klarere og mer forståelig språk.

«Filosofi og verdensanskuelse» er, som alle de 281 tekstene i *Bidrag*, et slags fragment eller utkast, et *Aufriss*, hvis fragmentariske form ikke er et resultat av at verket er utgitt posthumt, men følger av et bevisst valg fra Heideggers side. Heidegger næret en dyp skepsis til ideen om at en mest mulig systematisk – i betydningen logisk (formallogisk) og argumenterende – og enhetlig form for filosofi ville være best i stand til å beskrive det som eksisterer (væren og det værende) samt måtene det eksisterer på. Hans «fundamentalontologiske» metode beveget seg stadig lenger bort fra den systematiske filosofien, innbefattet den fenomenologiske. Det man finner uttrykt i *Bidrag* er et forsøk på å la tenkningen, eller språket – som i seg selv aldri kan bli fullstendig og endelig systematisert – selv komme i tale. Som det heter i det som kan kalles et mikromanifest fra Heideggers senere filosofi: «Språket taler», «*die Sprache spricht*» (Heidegger 1959:12).

Heidegger ville ikke at hans *Bidrag* skulle publiseres før alle hans nedskrevne forelesninger var publisert. Han mente nemlig at de 46 bindene med forelesninger var en forutsetning for å forstå hans siste storverk (von Hermann 1989:513). Men frykt ikke: Vi føler oss rimelig sikre på at mesteparten av herværende tekst skal være forståelig uten å ha lest de mer enn åtte tusen sidene med forelesninger.

I hvilket forhold står så de to begrepene filosofi og verdensanskuelse til hverandre i den oversatte teksten? Tilsynelatende står de i et motsetningsforhold. Den mo-

Illustrasjon: Mats Alexander Larsen

derne verdensanskuelsen tilbyr svar, men til forskjell fra den «vitenskapelige» filosofien – som ikke må forveksles med filosofi i Heideggers forstand – er disse svarene ikke forankret i noe annet enn enkeltpersoners vilkårlige meninger, og ikke i et enhetlig system. I Heideggers skildring fremstår verdensanskuelsen nærmest som paradoksal: På den ene siden er den grunnnet i vilkårlighet, på den andre siden opptrer verdensanskuelsen som «total» og utelukker andre (vilkårlige) egenmeninger. Alt i alt betegner verdensanskuelsen en slutt: Den kan aldri være mer enn hva den allerede er. Filosofi er det motsatte. Den er viljen til å gå ut over sitt eget vesen, med andre ord: forsøket på stadig å overvinne seg selv.

Filosofi og verdensanskuelse (Heidegger 1989:36–41)

Filosofi er den nytteløse, likevel herskende viten.
 Filosofi er det farlige, men sjeldne spørsmål etter værens sannhet.
 Filosofi er grunnleggelsen av sannheten under den samtidige forsakelsen av det sanne.
 Filosofi er viljen til tilbakevending i historiens begynnelse, og dermed viljen til å gå ut over seg selv.

Derfor er filosofien sett utenfra kun et smykke, kanskje et kulturens lære- og utstillingsstykke, kanskje ennå et arvestykke, hvis grunn er gått tapt. *Slik må* de mange betrakte filosofien og nettopp der og da, hvor og når den er en nød for få.

«Verdensanskuelsen» leder erfaringen i en bestemt bane og [inn i] dens omkrets, alltid så langt at verdensanskuelsen aldri blir stilt spørsmål ved; verdensanskuelsen innsnevrer og forhindrer av den grunn virkelig erfaring. Det er dens styrke, sett fra verdensanskuelsens perspektiv.

Filosofien gjør erfaringen *åpen*, men nettopp derfor marker den *ikke umiddelbart* å gi grunn for historie.³

Verdensanskuelse er alltid en slutt, for det meste en [slutt] som er trukket ut i det lange og som sådan ikke erkjent.

Filosofi er alltid en begynnelse og krever overvinnelsen av seg selv.

Verdensanskuelse må gi avkall på nye muligheter, for å forbli seg selv.

Filosofi kan i lange tider opphøre og tilsynelatende forsvinne.

Begge har sine tider og holder seg i løpet av historien på ganske forskjellige nivå av der-væren (*Da-sein*). Skillet mellom «vitenskapelig filosofi» og «verdensanskuelsesfilosofi» er den siste utmunning av det nittende århundres filosofiske rådløshet, under hvis forløp «vitenskapen» fikk en særegen teknisk kulturbetydning. På den andre siden skulle den

enkeltes «verdanskuelse», som erstatning for den tapte grunn, kraftløs nok fortsette å holde «verdier» og «idealer» sammen.

Det som står igjen som siste, ekte rest i den «vitenskapelige» filosofiens tenkning (jf. den dypere utformingen hos Fichte og Hegel), det er: å begrunne og å bygge opp det erkjennbare enhetlig og systematisk (matematisk) på grunn av og ifølge ideen om viten som visshet (selvvisshet). I denne hensikt eksisterer det fremdeles i den «vitenskapelige» filosofien en trang som hører filosofien selv til, å redde filosofiens *mest særegne sak* fra tilfeldigheten⁴ til den vilkårlig tilblivende meningen hva verdanskuelse angår og den nødvendigvis innskrenkende og befalende formen til verdanskuelens overhodet. For selv i den «liberale» verdanskuelen finner ennå dette retthaverske seg i den betydning, å tillate enhver hans mening. Men vilkårligheten⁵ er det «tilfeldiges» slaveri.

Men filosofiens mest særegne sak er glemt, feiltolket gjennom «erkjennelsesteorien»; og der «ontologien» fremdeles blir forstått (Lotze), forblir den likevel *én* disiplin under andre. At og hvordan det gamle ledende spørsmålet (τί τὸ ὄν);⁶ her har reddet seg tvers igjennom den nyere tids filosofi, skjønt det har variert, kommer ikke til klar viten, fordi filosofien allerede mangler nødvendigheten og skylder sin karakter som «kulturgode» en takk for sitt «vedlikehold».

«Verdanskuelse» er akkurat som herredømmet av «verdensbilder»⁷ et produkt av den moderne tid, en *følge* av den nyere tids metafysikk. Deri ligger også begrunnet, hvorfor «verdanskuelen» så forsøker å sette seg *over* filosofien. For med frembringelsen av «verdanskuelser» forsvinner muligheten av en vilje til filosofi i den grad, at verdanskuelen til slutt må fri seg fra filosofien. Dette lykkes den med desto tidligere, jo mer filosofien i mellomtiden selv måtte synke og ennå bare kunne være lærdhet. Dette merkverdige fenomenet som gjelder herredømmet av «verdanskuelser» har – og riktignok ikke tilfeldig – også den siste store filosofien forsøkt å dra fordel av: Nietzsches filosofi.

Det lyktes desto lettere, da Nietzsche selv avviste filosofien som «lærdhet» og dermed *tilsynelatende* gikk over på «verdanskuelens» side (som «dikterfilosof!»).

«Verdanskuelse» er alltid «intrigespill» overfor det som er nedarvet til dets overvinning og temning med verdanskuelens egne og selvforberedte, men ikke avgjørende, midler – alt ført over i «opplevelsen».

Filosofi har som grunnleggelse av Værens sannhet opphavet i seg selv; den må ta seg selv tilbake i det, som den grunnlegger, og opp-bygge⁸ seg selv enestående av det.

Filosofi og verdanskuelse er så usammenlignbare at det ikke finnes noe mulig bilde for å anskueliggjøre deres forskjellighet. Ethvert bilde ville bringe dem for nær hverandre.

Det skjulte, men avisidesliggende «herredømmet» til kirken, «verdanskuelens» gjengshet og tilgjengelighet for massene (som erstatning for den i lang tid savnede «ånd» og henvisningen til «ideer»), det likegyldige og pågående driveriet etter filosofi som lærdhet og samtidig, både middelbart og umiddelbart, som kirke- og verdanskuelsskolastikk – alt dette blir i lang tid holdt fjernt fra filosofien som skapende medgrunnelse⁹ til der-væren (*Da-sein*) på grunn av den offentlige menings gjengse og lett håndterlige allmenkjennskap. Dette er naturligvis ingenting å skulle «beklage», men kun tegnet på at filosofien går mot en sann tilskikkelse av sitt vesen.¹⁰ Og alt avhenger av at vi ikke forstyrrer denne tilskikkelsen og fullstendig forakter den gjennom en «apologetikk» for filosofien, et intrigespill, som nødvendigvis alltid forblir under filosofiens verdighet.

Riktignok, nød er besinnelsen om nærheten til denne filosofiens tilskikkelse¹¹, viten om de [ting] som forstyrrer, skjemmer og vil gjøre gyldig et skinnvesen av filosofien. Denne viten ville likevel mistolke seg selv, hvis den lot seg friste til å gjøre enhver motstridighet til gjenstand for gjendrivelse og diskusjon. Denne viten om [det som ikke er filosofiens] vesen, må her til stadighet forbli noe vi går forbi.

Verdanskuelens vesen, preget av intrigespill og heftet ved opplevelsen¹², tvinger utformingen av de rådende verdanskuelene til å vakle fram og tilbake [mellom] de bredeste motsetninger og derfor også til alltid å fastne i kompromisser. At «verdanskuelen» nettopp kan være den mest egne sak for individet og dets aktuelle livserfaring og mest egne meningsdannelse, at «verdanskuelen» til gjengjeld kan opptre som total, idet den tilintetgjør enhver egenmening – dette tilhører egentlig den samme verdanskuelens vesen. Så grenseløs førstnevnte [er] i sin vilkårlighet, så stiv er sistnevnte i sin endegyldighet. Likevel er det her lett å fatte det motsatte og selvsamme: Endegyldigheten er kun egenheten utvidet i allgyldighetens fullstendighet,¹³ og vilkårligheten er det som for hvert mulig individ¹⁴ kun [er] endegyldig for det. Overalt mangler nødvendigheten til det ferdig utviklede,¹⁵ men dermed også det skapendes avgrunnsdyphet.

Hver gang er mistanken og mistroen til filosofien like stor og like forskjellig.

Enhver holdning som i egenskap av å være «total» gjør krav på bestemmelsen og reguleringen av enhver form for handling og tenkning, må uunngåelig betrakte som motstridende og absolutt foraktelig alt som attpåtil fremdeles kunne opptre som nødvendighet. Hvordan skulle også en «total» verdanskuelse kunne tåle, at slikt også bare skulle være mulig, langt mindre vesentlig – det som verdanskuelen selv samtidig undergraver og opphøyer og innbefatter i andre nødvendigheter, nødvendigheter som i så liten grad blir foreslått utenfra, at verdanskuelen derimot har sin opprinnelse fra deres skjulte grunn (f.eks. fra folkets vesen).

Slik oppstår her en uoverstigelig vanskelighet som ikke

Filosofi er grunnleggelsen av sannheten under den samtidige forsakelsen av det sanne.

noensinne er å overvinne gjennom noe kompromiss eller med noen avtale. *Den totale verdensanskuelsen må lukke seg for åpningen av sin grunn og granskningen*¹⁶ *av verdenen til sin «skapelse»; det betyr at dens skapelse aldri kan komme til [sitt] vesen og bli til skapelse-ut-over-seg-selv* (Über-sich-hinaus-schaffen), *fordi den totale verdensanskuelsen dermed måtte stille spørsmål ved seg selv*. Følgen er denne: Skapelsen blir på forhånd erstattet gjennom aktiviteten. Veiene og vågestykkene til den tidligere skapelsen blir innrettet i intrigespillets kjempemessighet, og dette som ligner intriger, er skippet av det skapendes livaktighet.

«Verdensanskuelsen» kan kun bli stilt overfor spørsmålet og avgjørelsen om spørsmåls-verdighet.¹⁷ Ethvert forsøk på formidling – uansett fra hvilken side det skulle komme – svekker posisjonene og fjerner den sanne kampens mulighet til rekkevidde.

Men at den totale politiske troen og den likeså totale kristne troen nå gir seg i kast med kompromisset og taktikken, deres uforenlighet til tross, burde ikke overraske. For de er av samme vesen. Avkallet på vesentlige avgjørelser ligger til grunn for dem som fullstendige holdninger. Deres kamp

er ingen skapende kamp, men derimot «propaganda» og «apologetikk».

Men har nå ikke også filosofien, og den foran alle, krav på «det totale», helt og holdent, når vi definerer den som vitenen om [det] værende som sådan, *i det store og hele?* Sannelig, så lenge vi tenker i formen til den hittil gjeldende filosofien (metafysikken) og tar denne [filosofien] i dens kristne uttrykk (i systematikken til den tyske idealismen). Men akkurat her er filosofien (den nyere tids) allerede på vei til «verdensanskuelse» (ingen tilfeldighet, at ordet i denne «tenkningens» omkrets gjør seg mer og mer gjeldende).

Men, såfremt og så snart filosofien finner tilbake til sitt opprinnelige vesen (i den andre begynnelsen) og spørsmålet om værens sannhet blir til den grunnleggende midte, avslører det avgrunnsdype i filosofien seg, [filosofien] som må tilbake til det opprinnelige, for å bringe kløften og det utover-seg-selv (*Übersichhinaus*), det besynderlige og til enhver tid uvanlige til det frie i filosofiens besinnelse.

NOTER

¹ Kan oversettes som «Bidrag til filosofien (om tildragelsen)». *Væren og tid (Sein und Zeit)* ble utgitt første gang i 1927.

² Det tyske ordet for væren er *Sein*. Heidegger bruker i *Bidrag* en eldre skrivemåte, *Seyn*, trolig for å indikere en annen forståelse av ordet enn i sitt første hovedverk, *Sein und Zeit*. Der Heidegger skriver *Seyn*, har vi oversatt med «Væren» (med stor V).

³ Spillet med ordet «grunn» er til stede flere steder i teksten. Vi har satt inn noter med henvisning til originalen der vi ikke har klart å bevare ordet i oversettelsen.

⁴ Ty. «Beliebigkeit».

⁵ Ty. «Beliebigkeit».

⁶ «Hva er det værende?»

⁷ Jf. «Zeit des Weltbildes», i M. Heidegger, 1950, *Holzwege*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main.

⁸ Ty. «er-bauen». Heidegger bruker ofte bindestrek i sammensatte ord for å fremheve etymologi eller anskueliggjøre konnotasjoner «gjemt» i ordene.

⁹ Ty. «Mitgründung».

¹⁰ «Geschick ihres Wesens». «Geschick» blir som regel oversatt med «skjebne» på norsk. Vi har valgt «tilskikkelse» her ettersom det er en vanlig oversettelse av Heideggers bruk av ordet. Det er ment å bevare konnotasjonen til noe som sendes (oss), i stedet for noe som er gitt (oss) som (vår) ufravikelige skjebne.

¹¹ Ty. «das Nahen dieses Geschicks der Philosophie». Jf. noten ovenfor.

¹² Ty. «machenschaftlich-erlebnishaft».

¹³ Ty. «die Endgültigkeit ist nur die in die Vollständigkeit der Allgültigkeit ausgeweitete Einzigkeit».

¹⁴ Ty. «Vereinzelung».

¹⁵ Ty. «die Notwendigkeit des Gewachsenen».

¹⁶ Ty. «Ergründung».

¹⁷ Ty. «Fragwürdigkeit».

LITTERATUR

Heidegger, M. 1950, *Holzwege*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main.

-----, 1959, *Unterwegs zur Sprache*, Klett Cotta, Stuttgart.

-----, 1989, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main.

von Hermann, F.W. 1989, «Nachwort des Herausgebers», i *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, Heidegger, M., 36–41, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main.